

УДК 94(477+474.5)

<http://doi.org/10.46869/2707-6776-2021-15-6>

Візник Я.Я.

<https://orcid.org/0000-0002-9270-507X>

ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКО-ЛИТОВСЬКОЇ СПІВПРАЦІ

Метою дослідження є аналіз процесу становлення і розвитку українсько-литовських міждержавних відносин у політичній сфері продовж 1990-х рр. ХХ ст. – початку ХХІ ст. як найбільш результативної та масової форми спілкування між двома країнами. Методологія дослідження ґрунтується на основоположних принципах наукового пізнання: історизму, системності та об'єктивності. Водночас, методологічна структура статті передбачає аналіз зовнішньої політики Литовської Республіки на трьох рівнях: теоретико-концептуальному (аналіз ідейно-теоретичного фундаменту зовнішньої політики в контексті нової геополітичної ситуації в Європі та нових реалій й викликів сучасної системи міжнародних відносин); доктринальному (аналіз зовнішньополітичних концепцій і нормативно-правового забезпечення зовнішньої політики); практико-політичному (аналіз реалізації пріоритетних напрямів зовнішньої політики і політико-стратегічного курсу обох держав. Наукова новизна полягає у здійсненні системного аналізу розвитку українсько-литовських відносин кінця ХХ – початку ХХІ ст., показано їх розвиток у загальноєвропейському контексті із врахуванням геополітичних пріоритетів України та Литви. Висновки. З'ясовано, що серед основних сфер співробітництва в яких Україна та Литовська Республіка здійснюють активну співпрацю та обопільно зацікавлені є політична сфера, що в свою чергу виступила імперативом налагодження відносин у галузі економіки, культури, безпеки та оборони. У цьому контексті якраз і варто брати до уваги досвід Литовської Республіки, у якій консенсус політичних сил стосовно питань зовнішньополітичної орієнтації країни був досягнутий майже одразу після проголошення незалежності.

Ключові слова: Україна, Литовська Республіка, зовнішня політика, Посольство, міжнародні відносини, Європейський Союз.

Вивчення українсько-литовських відносин є актуальним, оскільки обидві держави здобули незалежність на початку 90-х рр. ХХ ст. і аналіз такої співпраці дає можливість вивчити усі процеси становлення міждержавних взаємин, починаючи зі встановлення дипломатичних відносин, розвитку співпраці у політичній, економічній, культурній і гуманітарній сферах та, закінчуючи співробітництвом у системі загальноєвропейських відносин та в міжнародних організаціях. Завдяки спільним зовнішньополітичним діям України та Литовської Республіки сформувалися досить розвинені двосторонні міждержавні відносини на різних рівнях.

Стан наукової розробки теми можна диференціювати наступним чином: видання загального характеру про зовнішню політику України та Литви, в більшості яких українсько-литовські відносини розглядалися на фоні загальних змін, що мали місце у регіоні Центрально-Східної Європи (далі – ЦСЄ); спеціальні дослідження з окремих аспектів українсько-литовських відносин. До

останніх можна віднести праці таких дослідників як С. Ганус і В. Шелемончак [1], М. Замікула [2], Р. Марценюк [3], Н. Кононенко та Р. Балабан [4], І. Туряниця [5-6] та ін. Відтак можна стверджувати, що існуючий інтерес до даної проблеми зосереджувався, переважно, на фрагментарному вивченні окремих аспектів українсько-литовських взаємин, а також геополітичному вимірі зовнішньої політики України та Литовської Республіки.

Зовнішньополітичну стратегію будь-якої держави в її теоретичному і практичному вимірі неможливо сконструювати без належного врахування актуальності цих питань в умовах постійної трансформації системи міжнародних відносин. Визначальними мотивами прийняття відповідальних зовнішньополітичних рішень стають всебічний аналіз внутрішньополітичної ситуації у державі в середньо – і довготерміновій перспективі, захист національних інтересів, оптимізація параметрів геополітичного розташування, рівень гарантування безпеки, єдність і цілісність країни, здатність відстояти права своїх громадян за кордоном [7, с. 19].

У березні 1990 р. Литовська Республіка першою серед країн Балтії проголосила незалежність [8, с. 140]. Конституцію Литви було ухвалено на референдумі 25 жовтня 1992 р. Відповідно з нею, державна влада в країні здійснюється Сеймом, президентом, урядом та судом. Президент є керівником держави, представляє її в міжнародних відносинах і виконує все, що ставиться йому в обов'язок конституцією і законами. 25 жовтня 1992 р. на виборах до Сейму перемогла Демократична партія праці Литви, а 14 лютого 1993 р. президентом країни став лідер цієї партії А. Бразаускас [9, с. 14].

В «Основних напрямках зовнішньої політики України» [10, с. 379] від 2 липня 1993 р. серед чотирьох окреслених векторів зовнішньої політики на першому місці було поставлено розбудову міждержавних відносин. Всі держави, відповідно до пріоритетності, поділялись на 4 групи. Звичайно, що першочерговим завданням в цій сфері позначалась співпраця з усіма прикордонними державами. Окрім того, важливе значення надавалось участі у європейському регіональному співробітництві.

Відкрито у документі не йдеться про європейську орієнтацію, оскільки це могло негативно вплинути на відносини з Росією, співпраця з якою визначаються Україною як стратегічний напрямок у системі міждержавних відносин. Саме тому, задекларована політика, що здійснюється на балансі сил між Заходом і Сходом на початковому етапі розбудови державності як для України, так і для Литовської Республіки була логічною. Однак, після розв'язання найнагальніших питань, пов'язаних із ядерною безпекою, лише в середині 1990-х рр. Україною, як і прибалтійським регіоном загалом зацікавились провідні актори світової політики. Отже, тільки з початку 1994 р. не лише Литва, а й більшість країн Заходу та США почали надавати взаєминам із Україною самостійного значення, зокрема у питаннях статусу Криму та Чорноморського флоту. Рада Безпеки ООН та США на офіційному рівні

критикували позицію Російської Федерації у кримському питанні, кваліфікуючи її як порушення міжнародних норм і угод [11, с. 24].

Якщо говорити про Литву та інші держави Балтії, доречно наголосити, що існування їх у складі СРСР розцінюється ними на даний час як період радянської окупації. Вираження такої позиції подекуди можна було зустріти в суспільних колах і ЗМІ європейських країн. Але якщо залишити осторонь дискусії щодо кваліфікацій радянського періоду в історії країн Балтії, то жоден з політиків і політологів ніколи не заперечував європейський статус країн Центрально-Східної Європа (ЦСЕ) та Литви зокрема. Йшлося лише про термін «повернення» до Європи [12, с. 75].

З початком незалежності Литовської Республіки досить популярною в політичних колах держави була ідея нейтралітету. В Литві вона підтримувалася коаліцією «За справедливу Литву», що складалася з декількох непарламентських партій. На початку 1993 р. президент Литви А. Бразаускас, розглядаючи Литву як посередника між інтересами Сходу та Заходу, задекларував принцип нейтралітету як основний у зовнішній політиці. Разом з ідеєю нейтралітету кожної балтійської країни обговорювалася концепція демілітаризованої нейтральної Балтоскандинавії. Цьому є цілком логічне пояснення. Основною проблемою в перші роки незалежності країн Балтії була присутність російських військ та військових баз на їхніх територіях, що залишилися ще з часів СРСР, а потім перейшли, відповідно, до російської юрисдикції. Тому на той час не могло йтися про інтеграцію до західних структур через ймовірність ускладнення відносин із Росією та затримки виведення російських військ з їхніх територій [13, с. 52].

Литовська Республіка стала першою державою, що підписала формальну угоду про виведення російських військ зі своєї території у вересні 1992 р. Не дивлячись на певні труднощі, пов'язані з рішенням литовського Сейму, яким уряд Литви був зобов'язаний домагатися від Росії відшкодування збитків за радянську окупацію краю, у 1993 р. територію Литви залишили останні військові частини Росії. Показовим є і той факт, що з усіх трьох балтійських країн угода про делімітацію кордону Росії на північному заході підписана тільки з Литовською Республікою ще у жовтні 1997 р. Це було зроблено за тих умов, що потенційно Росія могла «розіграти» карту Клайпеди. Як зазначив відомий російський історик Г. Кретінін, ніде, в жодному джерелі не лунало, що Мемель (Клайпеда) після Другої світової війни має бути переданий Литовській РСР. Післявоєнні домовленості союзників по антигітлерівській коаліції передбачали передачу Радянському Союзу міста Кенігсберг «і прилеглого до нього району...». В літературі стверджується, що вперше офіційна згадка про належність Клайпедського краю Литві міститься в публікації, котра відбила адміністративно-територіальний поділ СРСР станом на 1950 р. те ж саме визнав А. Бразаускас в одній зі своїх із публікацій в газеті «Советская Литва» 8 березня 1990 р. [14, с. 128,].

Зазначмо, що дипломатичні зусилля Литви були спрямовані на те, щоб увійти до числа кандидатів на вступ до НАТО, Російська Федерація здійснила низку ініціатив, щоб запобігти такому розвитку подій [15, р. 43].

Відтак незважаючи на намагання керівництва Росії помістити Литву в невизначену «нейтральну зону» між НАТО і СНД Російська Федерація зазнала розчарування, пов'язаного з її політикою щодо Балтії. Російські ініціативи були негативно сприйняті в столицях трьох прибалтійських республік і були не в змозі змінити рішення Литви й інших балтійських держав про вступ до НАТО. Однак, саме зовнішньополітична активність з боку Росії підштовхнула керівників західних держав прискорити процес зближення з країнами НАТО [16, с. 178].

Окрім того, політичні еліти балтійських держав досягли унікальної єдності у поглядах на необхідність євроатлантичної інтеграції своїх країн [17, с. 3]. Як результат, на Вашингтонському саміті НАТО в квітні 1999 р. країнам Балтії було обіцяно, що не пізніше 2002 р. буде проведено черговий саміт Альянсу, на якому буде ухвалено рішення про нову хвилю розширення НАТО. З виступів політичних лідерів країн Заходу і чиновників НАТО випливало, що «друга хвиля» розширення Альянсу стосується лише однієї прибалтійської країни – Литви [18, с. 53].

Однією з провідних ідей протягом перших років незалежності Литви було налагодження тісного інституційного співробітництва серед самих держав Балтії. Вона стала особливо актуальною після відмови від ідеї нейтралітету. Отже, тристороння співпраця Литви, Латвії та Естонії та її активізація ще з кінця 1980-х рр. минулого століття була обумовлена геополітичним, історичним, економічним факторами і, особливо, спільними цілями зовнішньої політики. З 1990 р. по осінь 1991 р. йшлося про досягнення реального суверенітету та міжнародного визнання. Для узгодження і координації кроків у цьому напрямі було створено орган міжпарламентської співпраці – Балтійську Асамблею (1991 р.), консультаційний орган глав держав і урядів – Раду держав Балтійського моря (1992 р.) і Раду міністрів країн Балтії (1994 р.) [19, с. 29]. 13 вересня 1994 р. в Ризі прем'єр-міністри Литви, Латвії та Естонії уклали договір про створення Балтійського батальйону з підтримки миру (Балбат) із метою спільної участі в місіях з підтримки миру разом з миротворцями інших держав світу [20, с. 61]. У наступні роки зазначений проект було доповнено іншими військовими ініціативами: Балтрон – спільний підрозділ військово-морських сил балтійських країн; Балтнет – єдина система спостереження за повітряним простором Балтії; Балтдефкол – військовий коледж балтійських країн у Тарту, що в Естонії (де навчаються й українці) [21, с. 27]. 13 лютого 1995 р. прем'єр-міністри країн Балтії прийняли резолюцію, щодо створення Балтійського митного союзу [22].

Водночас варто нагадати, що формування договірно-правової основи розвитку українсько-литовських відносин на початку 1990-х рр. сприяло

створенню підґрунтя для реального й, наскільки можливо, повноцінного співробітництва в усіх сферах, яке у подальшому підкріплювалося новими угодами. Станом на 8 липня 1994 р. між Україною та Литвою було укладено 27 документів, зокрема два міждержавних договори, 15 міжурядових та 10 міжвідомчих угод. Виняткове значення для обох сторін мають підписані під час офіційного візиту Президента України Л. Кравчука до Литовської Республіки 8 лютого 1994 р. Угода про вільну торгівлю та Договір про дружбу і співробітництво між Україною та Литовською Республікою [23].

Зазначимо, що напередодні візиту політичні діячі та аналітики відзначали його важливість для обох країн, і насамперед для Литви. За словами лідера опозиції В. Ландсбергіса: «Україна шукає підтримки, і дуже важливо підтримати її, оскільки доля України надзвичайно важлива для незалежності Литви». В. Ландсбергіс зазначав, що до того українське керівництво не виявляло особливого інтересу до Литви і зміна настроїв була продиктована, перш за все, загрозою, що нависла з боку Росії. Саме тому під час зустрічі була висунута пропозиція щодо спільної заяви про недоторканність кордонів обох країн. Вже згаданий вище лідер партії Союз центру Р. Озолас, заявляв, що приїзд Л. Кравчука, очевидно, стане найпомітнішою подією в політичному житті Литви першої половини 1994 р. Деякі ж оглядачі, близькі за поглядами до ДППЛ, пропонували основну увагу зосередити на перспективі економічного співробітництва, оскільки така позиція, по-перше, відповідає проголошеному офіційним Вільнюсом принципу «економізації зовнішньої політики», і, по-друге, може бути пояснена небажанням дати підстави Росії запідозрити в обговорюваній тоді ідеї Балто-Чорноморського альянсу антиросійське спрямування [13, с. 93].

Укладення базового для обох країн Договору про дружбу і співробітництво стало значною подією у розвитку двосторонніх відносин України та Литви. Поява повноцінної міждержавної угоди позначала перехід відносин між двома країнами на якісно новий рівень, а також заклала правове підґрунтя багатопланової співпраці у торговельно-економічній, правовій та культурній сферах. Пославшись на попередній досвід взаємин, що сягають корінням до договорів 1921 р., сторони висловили бажання «...розвивати дружні відносини, послідовно керуючись принципами суверенної рівності, відмови від застосування сили чи загрози силою, непорушності кордонів, територіальної цілісності, мирного врегулювання суперечок, невтручання у внутрішні справи одна одної, поважання прав і основних свобод людини, взаємовигідного співробітництва [24, с. 2]. Двадцять дев'ять статей договору торкаються сфер політичного співробітництва на міжнародному та регіональному рівнях. Йдеться, насамперед про спільні інтереси двох країн в: 1) економічній сфері, торгівлі, зокрема з метою розвитку спільного підприємництва і господарської діяльності; 2) в галузях транспорту і комунікацій, поштового зв'язку, енергетики; 3) галузях науки, освіти, культури, мистецтва, спорту, туризму,

інформації, охорони довкілля, охорони здоров'я; 4) в українсько-литовському договорі зазначено необхідність укладення окремих угод в галузі трудових відносин і соціального захисту населення, що вельми актуально для заробітчани з України; 5) у боротьбі із злочинністю, тероризмом, незаконним обігом наркотиків і психотропних речовин, корупцією, нелегальною міграцією тощо; 6) сфері правової допомоги у цивільних, сімейних, кримінальних справах [23].

Важливим аспектом двосторонніх взаємин на рівні громадянського суспільства є забезпечення прав національних меншин. В українсько-литовському договорі було спеціально обумовлено гарантії прав української національної меншини в Литві й литовської меншини в Україні. Відповідно статті шостій даного документа, литовській національній меншині в Україні і українській національній меншині в Литві гарантуються права на вільне самовиявлення, збереження і розвиток своєї національної, культурної, мовної і релігійної самобутності без будь-якої дискримінації і на основі рівності перед законом [13, с. 96-98].

Розвиток відносин України з державами Балтії відповідає принципам основних складових західного вектора, який в інавгураційній промові 31 листопада 1999 р. Президент Л. Кучма визнав пріоритетним напрямом вітчизняної зовнішньої політики. Для країн Балтії, які проводили відверто прозахідну зовнішню політику і намагалися отримати гарантії безпеки від НАТО, багатовекторна зовнішня політика України, враховуючи її геополітичне становище, була важливим чинником їхніх зовнішньополітичних концепцій [13, с. 105-106].

Серед низки важливих і результативних заходів, які мали місце протягом 2001-2002 рр. центральною подією стала участь Президента України Л. Кучми у роботі міжнародної конференції «Діалог цивілізацій», що відбувалась 24-26 квітня 2001 р. у Вільнюсі в рамках офіційного візиту до Литви 22-24 квітня 2001 р. Варто наголосити, що запрошення взяти участь в роботі конференції були надіслані близько двом десяткам глав держав та урядів. Фактично на такому рівні була представлена лише наша держава, чому сприяло співпадіння часу проведення конференції з термінами офіційного візиту Президента України Л. Кучми до Литви, результати якого були високо оцінені обома сторонами [25, с. 3].

У зв'язку зі зміною геополітичної ситуації на європейському континенті внаслідок розширення євроатлантичних і загальноєвропейських структур на схід та наближення терміну вступу Литви до Євросоюзу, виникла необхідність перегляду формату політичного діалогу Україна-Литва, а саме першочергово з врахуванням процесу європейської інтеграції. Це мало передбачати підготовку рекомендацій щодо адаптації українсько-литовських відносин до умов членства Литви в ЄС. У зв'язку з цим, у 2003 р. з ініціативи Прем'єр-міністрів України і Литви було створено консультативний орган – українсько-литовську комісію з питань європейської інтеграції [13, с. 115].

Відтак новий формат українсько-литовських відносин, опосередкований членством Литви в ЄС і НАТО виводить на політичну авансцену вивчення і врахування литовського досвіду руху по тому шляху, пройшовши котрий країна увійшла до європейських та євроатлантичних структур. Україна, крім іншого, маючи добрі стосунки зі своїм історичним партнером може розраховувати на його сприяння у реалізації власних проєвропейських намірів.

За словами колишнього Надзвичайного і Повноважного Посла Литви в Україні А. Кумжі (2006-2009 рр.), інтеграція до НАТО та ЄС була основою зовнішньополітичного курсу держави. Як зазначав посол: «Для нас НАТО – це безпека країни, ЄС – це повернення у свій рідний дім. Перед усіма виборами наші основні політичні партії сідали за стіл і підписували меморандум про те, щоб під час виборів ці два постулати нашої політики не оспорювалися» [26].

Загалом розвиток стратегічних відносин між Україною та Литвою, активізація відносин у площині європейської та євроатлантичної інтеграції була предметом усіх двосторонніх порозумінь між представниками офіційних Києва та Вільнюса після 2004 р. Обидві країни підписали низку контрактів, угод, протоколів і конвенцій, що стосувалися різних сфер співпраці. Вступ Литви до ЄС не обмежував її діяльність на міжнародному рівні, але водночас всі свої торгово-економічні дії Литва вже змушена була підпорядковувати загальній торгово-економічній політиці ЄС. Країна повністю пов'язала себе з системою міжнародних і регіональних договорів ЄС, а це означало, що втратили чинність двосторонні і багатосторонні договори, укладені до вступу. Саме цим і було зумовлено необхідність поновити чи укласти нові договори у відповідності до європейських стандартів.

Важливими подіями у двосторонніх відносинах стали перемовини на найвищому рівні, зокрема, офіційний візит Президента України В. Ющенка до Литви 15 травня 2005 р. та робочий візит Президента Литовської Республіки В. Адамкуса до України 16-17 червня 2005 р. для участі у Міжнародному інвестиційному форумі «Позачерговий стіл» присвячений Україні. Доречно зазначити, що актом солідарності з Україною стало схвалення 24 листопада 2005 р. Сеймом Литви резолюції, у якій Голодомор 1932-1933 рр. в Україні було визнано актом геноциду українського народу [27, с. 15].

У листопаді 2006 р. Україна та Литва відзначали 15-ти річчя встановлення дипломатичних відносин. Під час державного візиту В. Адамкуса в Україну відбулося інавгураційне засідання Ради Президентів України та Литви. Цього разу Україна та Литва домовились поглиблювати подальше співробітництво у питаннях імплементації результатів інтенсифікованого діалогу України з НАТО, модернізації українського оборонного та безпекового сектору, інформування української громадськості про діяльність НАТО.

Цікавим нюансом ролі України в зовнішній політиці Литви є така статистика: у «Білій книзі» за 2006 р. США згадуються 15 раз, за ними – Україна – 13 раз, Данія та Росія – 7 раз, Польща і Білорусія по 5 раз, Латвія і

Молдавія – 4 рази, Швеція – 3 рази, а Естонія, Німеччина та Грузія – по 2 рази. І хоча, звичайно, ці цифри не відображають якісної картини, тим не менше, вони є вагомим показником політичного значення [28, р. 43].

Зазначимо, що період наприкінці 2008 – першій половині 2009 років був особливо насиченими в українсько-литовських відносинах. У грудні 2008 р. Президенти України й Литви підписали у Вільнюсі Дорожню карту розвитку стратегічного партнерства між Україною й Литовською Республікою на 2009-2010 рр. Це перший документ такого роду, що визначає напрямок і зміст двосторонніх відносин на найближчу перспективу. Дорожня карта накреслила конкретні завдання розвитку українсько-литовської співпраці в політичній, торговельно-економічній, інвестиційній і гуманітарній сферах. Зокрема, в документі йшлося про параметри енергетичної безпеки, розвиток транспортної інфраструктури, взаємодію на регіональному рівні і у сфері підтримки демократії й верховенства права [29].

Литва долучилася до процесу приєднання України до Європейського енергетичного співтовариства і до формування зони вільної торгівлі «Україна – Європейський Союз». Але найважливішою з-поміж досягнутих домовленостей є договір про поставку Україною до Литви 850 мільйонів кіловат-годин електроенергії на рік, зазначив В. Ющенко. «Україна має величезний потенціал із експорту енергії. По суті, один ядерний блок ми можемо на це виділити», – заявив В. Ющенко. І додав: «Підписано угоду про поставку, яка набере чинності з 1 січня наступного року. Це гарний предмет реалізації взаємних інтересів. Литовська сторона бажає одного: прозорі поставки енергії, без посередників» [30].

Серед інших двосторонніх документів було завізовано також міждержавну угоду про взаємне академічне визнання кваліфікацій, що надають доступ до вищої освіти та наукових ступенів, а також угоду на рівні міністерств культури про співробітництво у сфері охорони культурної спадщини [31, с. 2].

Подальший розвиток подій у сфері політичного співробітництва між Україною та Литвою певною мірою визначили події, пов'язані зі зміною політичної влади спочатку в Литві, а через рік й в Україні (обрання Президентом України В. Януковича). 17 травня 2009 р. Президентом Литви вперше в історії країни стала жінка. В першому турі президентських виборів понад 69,05% відсотків голосів (максимальний показник в Литві, за всі вибори після розпаду СРСР) громадяни Литви (явка на виборах склала 51,66% від 2,7 мільйонів зареєстрованих виборців) віддали за колишнього єврокомісара Далю Грібаускайте [32].

Стратегічне партнерство між країнами існує і у сфері військово-технічного співробітництва. Важливість цього напрямку взаємодії щорічно відбивається у так званій «Білій книзі» Литви у розділі «Двостороннє оборонне співробітництво», в якому визначено всього чотири держави світу (США,

Польща, Данія та Україна), військова співпраця з якими є пріоритетною для Литви [27, с. 15].

Загалом співпраця України з Литвою у форматі професійного обміну досвідом та підготовки військовослужбовців приносить користь всім учасникам. Її позитивні результати не є односторонніми. Литовські інструктори допомагають українським військовим в переході на стандарти євроатлантичної системи колективної безпеки, забезпечують ознайомлення з новітніми тактичними розробками. Водночас практичний досвід, якого набули Збройні сили України в рамках п'ятирічного конфлікту з Росією, становить інтерес для Вільнюса, та поглиблено вивчається. Таким чином, якщо литовці роблять внесок в забезпечення теоретичного та технічного підтягування української армії до рівня світових стандартів, то українці паралельно діляться з союзниками своїм практичним досвідом, який може стати в нагоді у випадку розширення російської агресії в регіоні [33, с. 124].

Намагаючись посилити український потенціал до протидії агресору, литовська влада докладає значні зусилля для вдосконалення матеріально-технічного забезпечення ЗСУ. Договір про військово-технічну допомогу між Литвою та Україною було підписано в листопаді 2014 р. Литовська Республіка стала першою та єдиною європейською державою, яка в умовах конфлікту постачала Україні летальне озброєння. Мова йшла про зразки легкої стрілецької зброї, які литовська армія використовувала до приєднання до Організації Північноатлантичного договору, і які зараз не відповідають уніфікованим стандартам Альянсу – наприклад, калібром набоїв. У 2016 р. Україна отримала від литовців понад 150 тон боєприпасів. У 2018 р. Литва висловила готовність продовжити постачання озброєння, зокрема – передати Україні до 7 тис. одиниць легкої стрілецької зброї, міномети, кулемети, протитанкові системи та боєприпаси, вартість яких становила до 3 млн. євро [34, р. 90]. Цікаво, що на експертному рівні висловлюються сумніви у виключно литовському походженні цього озброєння та військових матеріалів. Відтак Вільнюс виступив своєрідним посередником при передачі Україні військової допомоги, зібраної в кількох центрально- та східноєвропейських державах-членах НАТО. У такому разі значення Литви як партнера набуває нової якості – адже саме ця країна погодилась офіційно взяти на себе обов'язки та відповідальність, які засвідчують союзницьке ставлення та готовність допомогти Києву, і через це сприймаються як антиросійський демарш в Кремлі [33, с. 124]. У лютому 2019 р. прийнято рішення передати Україні додаткові боєприпаси для стрілецького озброєння – понад мільйон набоїв вартістю 255 тис. євро. Литовська сторона наголошує, що такі дії не лише відповідають двостороннім угодам та характеру відносин між державами, але й мають потужну підтримку населення республіки [12].

Практична співпраця збройних сил України та Литви не обмежується актуальною кооперацією щодо протидії російській політиці. В її основі лежить

плодотворне партнерство у форматі участі в миротворчих операціях, зокрема тих, які проводились під егідою Організації Північноатлантичного договору. Воно розвивалось з початку ХХІ ст. [33, с. 124-125].

Загалом можна стверджувати, що радянське минуле об'єднує Київ та Вільнюс – фактично, на початку 1990-х рр. обидві країни стартували з подібної точки на шляху європейського розвитку. Гальмування процесу в Україні та успіхи Литви призвели до того, що нині українська влада йде по стопах литовських колег – і це дозволяє певним чином використати їхній досвід. Його значення підкреслює й подібність геополітичного становища двох держав – на східному кордоні європейської цивілізації. Виходячи з цього, а також приймаючи до уваги продемонстровану готовність Литви надавати Україні всю необхідну допомогу, зокрема – в процесі реформ сектору безпеки та оборони, ми маємо констатувати пріоритетність україно-литовських відносин для забезпечення сталого розвитку нашої держави. Отже, геополітичний простір визначив основні параметри діяльності України та Литви на міжнародній арені. У цьому контексті якраз і варто брати до уваги досвід Литовської Республіки, у якій консенсус політичних сил стосовно питань зовнішньополітичної орієнтації країни був досягнутий майже одразу після проголошення незалежності.

Список використаних джерел та літератури

1. Ганус С., Шелемончак В. Балтійський вектор зовнішньої політики України: досвід і перспективи. *Міжнародні відносини і зовнішня політика незалежної України: (зб. науково-методичних праць на допомогу студентам та учням шкіл)*. Ужгород, 2005. С. 47-77.
2. Замікула М.О. Україно-литовські відносини у контексті євроатлантичних процесів в Східній Європі. *Вісник Наукового інформаційно-аналітичного центру НАТО Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника*. 2008. Вип. 1. С. 55-60.
3. Марценюк Р. Військова співпраця України та країн Балтії (1991-2017). *Європейські історичні студії*. 2017. № 8. С. 165-220.
4. Кононенко Н., Балабан Р. Україна – Прибалтика: вектори співпраці. *Людина і політика*. 2000. № 4. С. 10-16.
5. Туряниця І. Українсько-литовське міждержавне співробітництво у політичній сфері (1991-2004 рр.). *Мандрівець*. 2013. № 6. С. 41-45.
6. Туряниця І. А. Балтійський фактор зовнішньої політики України (на прикладі Литовської Республіки). *Наукові праці*. 2014. Том 227, Вип. 215. С. 60-63.
7. Зленко А.М. Зовнішньополітична стратегія і дипломатія України: підручник / за ред. В. А. Манжоли. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. 379 с.
8. Гончар Б.М., Овсій О.І. Міжнародні наслідки розпаду СРСР і виникнення нових незалежних держав. *Міжнародні відносини та зовнішня політика: 1980-2000: підручник для студ. вузів*. К.: Либідь, 2001. 621 с.
9. Рудич Ф. Політичне лідерство в країнах СНД і Балтії: загальне, особливе. *Політичний менеджмент*. 2006. № 2. С. 3-18.
10. Постанова Верховної Ради України «Про основні напрями зовнішньої політики України». *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 37. С. 379.
11. Дорошко М.С. Країнознавство. Країни СНД і Балтії: Навчальний посібник. Чернівці: Книги – ХХІ, 2008. 308 с.
12. Федуняк С. Феномен «сірої зони» в Європі і на пострадянському просторі після завершення холодної війни. *Стратегічна панорама*. 2004. № 3. С. 73-76.

13. Туряниця І.А. Українсько-литовські взаємини у політичній та гуманітарній сферах (1991-2011 рр.): Дис... на здобуття наукового ступеня к. істор. наук. Спец. 07.00.01. – історія України. ЛНУ ім. І. Франка. Львів, 2012. 245 с.
14. Крестинин Г.В. Формирование территории и населения современной Литвы. *Вопросы истории*. 2011. № 10. С. 122-132.
15. Kolstoe P. Russians in the Former Soviet Republics. London. 1995. 340 p.
16. Бугайски Я. Изоляция и маргинализация: наступление России на Балтийский регион. Обзорение Литовской внешней политики. 2007. № 19. С. 173-178.
17. Соколовский М. Балтийский выбор. *Зеркало недели*. 2000. № 10. 11 марта. С. 3.
18. Палій О.А. Специфіка та наслідки інтеграції країн Балтії до євроатлантичних структур безпеки. *Наукові записки*. Том 2, Політичні науки. К.: НУ «Києво-Могилянська академія». 2002. С. 50-60.
19. Симиндей В. Латвийский внешнеполитический курс : период становления. *Мировая экономика и международные отношения*. 1999. № 6. С. 25-29.
20. Замікула М. Співпраця країн Балтії у військовій сфері. «Євроатлантична Донеччина». *Вісник Науково-інформаційного Центру міжнародної безпеки та євроатлантичної співпраці ДонНУ*. № 3 (11). 2008. С. 60-65.
21. Брежнева Т. Використання досвіду країн другої «хвилі» розширення для визначення майбутньої ролі України в НАТО. *Економічний часопис – XXI*. 2005. № 7-8. С. 27-31.
22. Resolution of the Heads of Governments of Latvia, Estonia and Lithuania on the Baltic Customs Union. Riga. 1995. February 13.
23. Угода про співробітництво у військовій сфері між Міністерством оборони України та Міністерством охорони краю Литовської Республіки 1994. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main>
24. Сорока М. Міст на литовському напрямі. *Урядовий кур'єр*. 1994. 10 лютого. С. 1-2.
25. Кучма Л. «Ми прагнемо в усьому відповідати європейським стандартам». *Урядовий кур'єр*. 2001. 25 квітня. № 74. С. 3.
26. Литовський євроентузіазм: [інтерв'ю з Надзвичайним і Повноважним Послом Литви в Україні А. Кумцею] / [записав М. Сірук]. «День». 2007. 4 грудня. URL: <http://www.day.kiev.ua/192383/>
27. Чміль І. Як там у них. *Морська держава*. 2008. № 1. С. 15-17.
28. Rantzsch M. The German Interest towards Lithuania: a Dilemma of the Zwischenraum. *Lithuanian Foreign Policy Review*. 2008. № 20. С. 30-46.
29. Дорожня карта розвитку стратегічного партнерства між Україною й Литовською Республікою на 2009-2010 рр. URL: <http://www.minindustry.crimea-portal.gov.ua>
30. Солонина Є. Українсько-литовська співпраця : від європейської інтеграції до збільшення експорту. *Радіо свобода* 26. 11. 2009. URL: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/1888786>
31. Іванів Д. Другою країною ЄС, яка видаватиме нам безплатні шенгенські візи, стала Литва. *Україна молода*. 2009. № 222. 27 листопада URL: <http://www.umoloda.kiev.ua/number/1543/180/54323>
32. Vokietijos laikraštis WELT: Lietuvos žmonės išrinko pirmąją Prezidentę moterį. URL: http://www.president.lt/ru/dejatelnost_prezidenta/vystuplenija/vystuplenie
33. Могилянська К.О. Українсько-Литовське партнерство в сфері безпеки та оборони. *Політичне життя*. № 1. 2020. С. 122-129.
34. Ukrainian Prism: Foreign Policy 2017. Analytical study. Kyiv: Foreign Policy Council “UkrainianPrism”, Friedrich Ebert Foundation, Office in Ukraine. 2018. 224 p.

References

1. Hanus, S., Shelemonchak, V. (2005). Baltiyskiy vektor zovnishnoi polityky Ukrainy: dosvid i perspektyvy [Baltic vector of foreign policy of Ukraine: experience and prospects]. *Mizhnarodni vidnosyny i zovnishnia polityka nezalezhnoi Ukrainy: (zb. naukovykh i metodnykh prats na dopomohu studentam ta uchniam shkil)* [International relations and foreign policy of independent Ukraine: (collection of scientific and methodical works to help students and pupils of schools)]. Uzhhorod, pp. 47-77. [In Ukrainian].
2. Zamikula, M. O. (2008). Ukraino-lytovski vidnosyny u konteksti yevroatlantskykh protsesiv v Skhidnii Yevropi [Ukrainian-Lithuanian relations in the context of Euro-Atlantic processes in Eastern Europe]. *Visnyk Naukovoho informatsiino-analitychnoho tsentru NATO Prykarpatskoho natsionalnoho universytetu im. V. Stefanyka* [Bulletin of the NATO Scientific Information and Analytical Center, Precarpathian National University. V. Stefanika], 1, pp. 55-60. [In Ukrainian].
3. Martseniuk, R. (2017). Viiskova spivpratsia Ukrainy ta krain Baltii (1991-2017) [Military cooperation between Ukraine and the Baltic States (1991-2017)]. *Yevropeyski istorychni studii* [European historical studies], 8, pp. 165-220. [In Ukrainian].
4. Kononenko, N., Balaban, R. (2000). Ukraina – Prybaltyka: vektory spivpratsi [Ukraine – Baltics: vectors of cooperation]. *Liudyna i polityka* [Man and politics], 4, pp. 10-16. [In Ukrainian].
5. Turianytsia, I. (2013). Ukrainsko-lytovske mizhderzhavne spivrobotnytstvo u politychnii sferi (1991-2004 rr.) [Ukrainian-Lithuanian interstate cooperation in the political sphere (1991-2004)]. *Mandrivets* [Traveler], 6, pp. 41-45. [In Ukrainian].
6. Turianytsia, I.A. (2014). Baltiyskiy faktor zovnishnoi polityky Ukrainy (na prykladi Lytovskoi Respubliki) [The Baltic factor of Ukraine's foreign policy (on the example of the Republic of Lithuania)]. *Naukovi pratsi* [Scientific works], 215, (227), pp. 60-63. [In Ukrainian].
7. Zlenko, A.M. (2008). *Zovnishnopolitychna stratehiia i dyplomatiia Ukrainy: pidruchnyk* [Foreign policy strategy and diplomacy of Ukraine: a textbook]. Kyiv: Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr "Kyivskiy universytet". [In Ukrainian].
8. Honchar, B.M., Ovsii, O.I. (2001). Mizhnarodni naslidky rozpadu SRSR i vynyknennia novykh nezalezhnykh derzhav [International consequences of the collapse of the USSR and the emergence of new independent states]. *Mizhnarodni vidnosyny ta zovnishnia polityka: 1980-2000: pidruchnyk dlia stud. vuziv* [International Relations and Foreign Policy: 1980-2000: a textbook for university students]. Kyiv: Lybid. [In Ukrainian].
9. Rudych, F. (2006). Politychne liderstvo v krainakh SND i Baltii: zahalne, osoblyve [Political leadership in the CIS and Baltic countries: general, special]. *Politychni menedzhment* [Political management], 2, pp. 3-18. [In Ukrainian].
10. Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy "Pro osnovni napriamy zovnishnoi polityky Ukrainy" [Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine "On the main directions of Ukraine's foreign policy"] (1993). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Information of the Verkhovna Rada of Ukraine], 37, p. 379. [In Ukrainian].
11. Doroshko, M.S. (2008). *Krainoznavstvo. Krainy SND i Baltii: Navchalnyi posibnyk* [Local lore. CIS and Baltic countries: A textbook]. Chernivtsi: Knyhy – XXI. [In Ukrainian].
12. Feduniak, S. (2004). Fenomen "siroi zony" v Yevropi i na postradianskomu prostori pislia zavershennia kholodnoi viiny [The phenomenon of the "gray zone" in Europe and the post-Soviet space after the end of the Cold War]. *Stratehichna panorama* [Strategic panorama], 3, pp. 73-76. [In Ukrainian].
13. Turianytsia, I.A. (2012). *Ukrainsko-lytovski vzaiemyny u politychnii ta humanitarnii sferakh (1991-2011 rr.): Dys... na zdobuttia naukovooho stupenia k. istor. nauk. Spets. 07.00.01. – istoriia Ukrainy*. LNU im. I. Franka [Ukrainian-Lithuanian relations in the political and humanitarian spheres (1991-2011): Dissertation for the degree of Candidate of History. Science. Special. 07.00.01. - History of Ukraine. LNU named after I. Franko]. Lviv. [In Ukrainian].

14. Krietyryn, H.V. (2011). Formyrovanye terrytoryy y naseleniya sovremennoi Lytvy [Formation of the territory and population of modern Lithuania]. *Voprosy ystoriy* [History questions], 10, pp. 122-132. [In Russian].
15. Kolstoe, P. (1995). Russians in the Former Soviet Republics. London. [In English].
16. Buhaisky, Ya. (2007). Yzoliatsiya y marhynalyzytsiya: nastuplenye Rossyy na Baltyskiy rehion [Isolation and Marginalization: Russia's Offensive in the Baltic Region]. *Obozrenye Lytovskoi vneshnei polityky* [Review of Lithuanian Foreign Policy], 19, pp. 173-178. [In Russian].
17. Sokolovskiy, M. (2000). Baltyskiy vybor [Baltic choice]. *Zerkalo nedely* [Mirror of the week], 10, p. 3. [In Russian].
18. Paliy, O.A. (2002). Spetsyfika ta naslidky intehratsii krain Baltii do yevroatlantskykh struktur bezpeky [Specifics and consequences of the integration of the Baltic States into Euro-Atlantic security structures.]. *Naukovi zapysky. Tom 2, Politychni nauky* [Proceedings. Volume 2, Political Science]. Kyiv: NU "Kyievo-Mohylianska akademiia", pp. 50-60. [In Ukrainian].
19. Symynde, V. (1999). Latvyskiy vneshnepolytycheskiy kurs: peryod stanovlennia [Latvian Foreign Policy Course: Formation Period]. *Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnye otnosheniya* [World economy and international relations], 6, pp. 25-29. [In Russian].
20. Zamikula, M. (2008). Spivpratsia krain Baltii u viiskovii sferi "Ievroatlantska Donechchyna" [Cooperation of the Baltic States in the military sphere. "Euro-Atlantic Donetsk"]. *Visnyk Naukovo-informatsiinoho Tsentru mizhnarodnoi bezpeky ta yevroatlantskoi spivpratsi DonNU* [Bulletin of the Scientific and Information Center for International Security and Euro-Atlantic Cooperation of DonNU], 3 (11), pp. 60-65. [In Ukrainian].
21. Brezhnieva, T. (2005). Vykorystannia dosvidu krain druhoi "khvyli" rozshyrennia dlia vyznachennia maibutnoi roli Ukrainy v NATO [Using the experience of the second wave of enlargement countries to determine Ukraine's future role in NATO]. *Ekonomichnyi chasopys – XXI* [Economic Journal – XXI], 7-8, pp. 27-31. [In Ukrainian].
22. Resolution of the Heads of Governments of Latvia, Estonia and Lithuania on the Baltic Customs Union. Riga. 1995. February 13. [In English].
23. Uhoda pro spivrobitnytstvo u viiskovii sferi mizh Ministerstvom oborony Ukrainy ta Ministerstvom okhorony kraiu Lytovskoi Respubliki 1994 [Agreement on Cooperation in the Military Sphere between the Ministry of Defense of Ukraine and the Ministry of Defense of the Territory of the Republic of Lithuania]. [Online]. Available from: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main> [In Ukrainian].
24. Soroka, M. (1994). Mist na lytovskomu napriami [Bridge in the Lithuanian direction]. *Uriadovy kurier* [Government courier], Feb. 10, pp. 1-2. [In Ukrainian].
25. Kuchma, L. (2001). "My prahnemo v usomu vidpovidaty yevropeiskym standartam" ["We strive to meet European standards in everything"]. *Uriadovy kurier* [Government courier], April. 25, p. 3. [In Ukrainian].
26. Lytovskiy yevroentuziazm (2007): [interviu z Nadzvychainym i Povnovazhnym Poslom Lytvy v Ukraini A. Kuntseiu] / [zapysav M. Siruk] Lithuanian Euro-enthusiasm: [interview with the Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Lithuania to Ukraine A. Kuntsei] / [recorded by M. Siruk]. «Den» [Day]. Dec. 4. [Online]. Available from: <http://www.day.kiev.ua/192383/> [In Ukrainian].
27. Chmil, I. (2008). Yak tam u nykh [As they have]. *Morska derzhava* [Naval power], 1, pp. 15-17. [In Ukrainian].
28. Rantzsch, M. (2008). The German Interest towards Lithuania: a Dilemma of the Zwischenraum. *Lithuanian Foreign Policy Review*, 20, pp. 30-46. [In English].
29. Dorozhnia karta rozvytku stratehichnoho partnerstva mizh Ukrainoiu y Lytovskoiu Respublikoiu na 2009-2010 rr. [Roadmap for the development of strategic partnership between Ukraine and the Republic of Lithuania for 2009-2010]. [Online]. Available from: <http://www.minindustry.crimea-portal.gov.ua> [In Ukrainian].

30. Solonyna, Ye. (2009). Ukrainsko-lytovska spivpratsia: vid yevropeiskoi intehratsii do zbilshennia eksportu [Ukrainian-Lithuanian cooperation: from European integration to increased exports]. *Radio svoboda* [Radio Liberty]. Nov. 26. [Online]. Available from: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/1888786>. [In Ukrainian].
31. Ivaniv, D. (2009). Druhoiu krainoiu YeS, yaka vydavatyme nam bezplatni shenhenski vizi, stala Lytva [The second EU country to issue us free Schengen visas is Lithuania]. *Ukraina moloda* [Ukraine is young], 222, Nov. 27. [Online]. Available from: <http://www.umoloda.kiev.ua/number/1543/180/54323> [In Ukrainian].
32. Vokietijos laikraštis WELT: Lietuvos žmonės išrinko pirmąją Prezidentę moterį. [Online]. Available from: http://www.president.lt/ru/dejatelnost_prezidenta/vystupeniya/vystuplenie [In Lithuanian].
33. Mohylnytska, K.O. (2020). Ukrainsko-Lyovske partnerstvo v sferi bezpeky ta oborony [Ukrainian-Lithuanian partnership in the field of security and defense]. *Politychne zhyttia* [Political life], 1, pp. 122-129. [In Ukrainian].
34. Ukrainian Prism: Foreign Policy 2017. (2018). Analytical study. Kyiv: Foreign Policy Council "Ukrainian Prism", Friedrich Ebert Foundation, Office in Ukraine. [In English].

Визняк Я.Я. Исторические предпосылки и особенности развития украинско-литовского сотрудничества.

Цель исследования – анализ процесса становления и развития украино-литовских межгосударственных отношений в политической сфере на протяжении 1990-х гг. XX – начала XXI в. как наиболее результативная и массовая форма общения между двумя странами. Методология исследования основывается на основополагающих принципах научного познания: историзма, системности и объективности. В то же время методологическая структура статьи предполагает анализ внешней политики Литовской Республики на трех уровнях: теоретико-концептуальном (анализ идейно-теоретического фундамента внешней политики в контексте новой геополитической ситуации в Европе и новых реалий и вызовов современной системы международных отношений); доктринальном (анализ внешнеполитических концепций и нормативно-правового обеспечения наружной политики); практико-политическом (анализ реализации приоритетных направлений внешней политики и политико-стратегического курса обоих государств). Научная новизна заключается в осуществлении системного анализа развития украино-литовских отношений конца XX – начала XXI в., показано их развитие в общеевропейском контексте с учетом геополитических приоритетов Украины и Литвы. Выяснено, что среди основных сфер сотрудничества в которых Украина и Литовская Республика осуществляют активное сотрудничество и обоюдно заинтересованы политическая сфера, которая в свою очередь выступила императивом налаживания отношений в области экономики, культуры, безопасности и обороны. В этом контексте как раз и следует учитывать опыт Литовской Республики, в которой консенсус политических сил по вопросам внешнеполитической ориентации страны был достигнут почти сразу после провозглашения независимости.

Ключевые слова: Украина, Литовская Республика, внешняя политика, Посольство, международные отношения, Европейский Союз.

Vizniak Ya. Historical Prerequisites and Features of the Development of Ukrainian-Lithuanian Cooperation.

The aim of the study is to analyze the process of formation and development of Ukrainian and Lithuanian interstate relations in the political sphere during the 1990s of the XX century – the beginning of the XXI century as the most effective and mass form of communication between the two countries. The research methodology is based on the fundamental principles of scientific knowledge: historicism, consistency and objectivity. At the same time, the methodological structure of the article provides for the analysis of the foreign policy of the Republic of Lithuania at three levels: theoretical

and conceptual (analysis of the ideological and theoretical foundation of foreign policy in the context of the new geopolitical situation in Europe and the new realities and challenges of the modern system of international relations); doctrinal (analysis of foreign policy concepts and regulatory support for foreign policy); practical and political (analysis of the implementation of priority areas of foreign policy and the political and strategic course of both countries). The scientific novelty lies in the implementation of a systematic analysis of the development of Ukrainian and Lithuanian relations in the late XX – early XXI centuries, showing their development in a pan-European context, taking into account the geopolitical priorities of Ukraine and Lithuania. Conclusions. It was found out that the political sphere is the main area of cooperation in which Ukraine and the Republic of Lithuania actively cooperate and are mutually interested, which in turn acted as an imperative for establishing relations in the field of economy, culture, security and defense. In this context, the experience of the Republic of Lithuania should be taken into account, in which the consensus of political forces on the country's foreign policy orientation was reached almost immediately after the declaration of independence.

Keywords: *Ukraine, Republic of Lithuania, foreign policy, Embassy, International Relations, European Union.*